

**College van Gedeputeerde Staten
statenbrief**

Aan Provinciale Staten

DATUM	06/01/21	NUMMER PS	.
DOMEIN	LLO-SLO	COMMISSIE	Commissie BEM
STELLER	Tomasz E. Jaroszek	TELEFOONNUMMER	030 258 2842
NUMMER	822654F7	PORTEFEUILLEHOUDER	Van Muilekom

Onderwerp Statenbrief:

Concept-uitvoeringsprogramma Hollandse Waterlinies 2021-2024 "Van verdedigingslinie naar inspiratiebron"

Voorgestelde behandeling:

Ter bespreking

Geachte dames en heren,

Essentie / samenvatting

Hierbij bieden wij u het concept-programmaplan Hollandse Waterlinies 2021-2024 "Van verdedigingslinie naar inspiratiebron" aan ter bespreking. Het programmaplan is een uitvoeringsplan dat valt onder het regime van de Omgevingsvisie. Dat betekent dat wij het plan zullen vaststellen. Desalniettemin willen wij graag u informeren en input ophalen. Daarom leggen wij het plan voor aan de commissie BEM van uw Staten. De reacties uit de commissie zullen wij beoordelen en verwerken in de definitieve versie die wij zullen vaststellen. De Hollandse Waterlinies - de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) en Stelling van Amsterdam (SvA) in de provincie Utrecht - vormen een cultuurlandschap met een unieke militaire geschiedenis. Ze zijn meer dan alleen een mooi landschap, ze zijn onderdeel van onze identiteit, van wie we zijn als provincie. Onze doelstelling met het programma is 'de Hollandse Waterlinies verder ontwikkelen als aanjager van ruimtelijke kwaliteit en inzetten als inspiratiebron'. Gezien het groene karakter van de waterlinies ligt daarbij de focus op de koppeling met andere opgaven, zoals recreatie en klimaatadaptatie. En tegelijk is druk op de ruimte groot in onze provincie met de groeiende vraag naar ruimte voor de energietransitie, woningbouw en infrastructuur. Om zoveel mogelijk ontwikkelingskansen te verzilveren, zetten we in op een combinatie van thematisch- en gebiedsgericht werken. Ook sturen we aan op duurzame borging van deze opgave na afloop van het programma in 2024.

Inleiding

Aanleiding:

Dwars door de provincies Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant slingeren de Hollandse Waterlinies: de Stelling van Amsterdam (SvA) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW). Dit unieke cultuurhistorische lint bestaat uit een combinatie van forten, een open landschap en een gedetailleerd watermanagementsysteem. In vroeger tijden fungeerde het als verdedigingslinie tegen vijanden van buiten, maar sinds de Tweede Wereldoorlog is het gehele complex in onbruik geraakt. Na een periode van verval is de linie in de afgelopen decennia in ere hersteld en op tal van plaatsen gerestaureerd en ontwikkeld via herbestemming. De laatste jaren vulde ons programma NHW-SvA 2016-2019 daarbij een belangrijke rol. Vanwege de bijzondere waarden is de Nieuwe Hollandse Waterlinie in 2019 door Nederland voorgedragen voor Unesco Werelderfgoed als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam die deze status sinds reeds 1996 geniet. Deze nominatie wordt naar verwachting in juli 2021 behandeld door het Unesco Werelderfgoedcomité.

De komende jaren willen wij met het nieuwe programma de waterlinies verder ontwikkelen als drager van ruimtelijke kwaliteit en inspiratiebron voor diverse gebiedsopgaven. We bouwen voort op de in de vorige programmaperiode ontwikkelde succesvolle werkwijze. Met een bundeling van thematisch- en gebiedsgericht werken is het in de praktijk mogelijk gebleken om mooie resultaten te boeken in het combineren van het

behouden en ontwikkelen van het erfgoed met andere doelen op het vlak van recreatie, landschap, natuur, water en energie. Zo is het gebied Noorderpark-Ruigenhoek samen met partners en bewoners ontwikkeld tot een toegankelijker en levendiger gebied met wandelroutes, horeca en evenementen met de waterlinie-identiteit als leidend principe. Deze werkwijze sluit goed aan op de nieuwe Omgevingsvisie en wordt daarom de komende periode versterkt. Een ander belangrijk aandachtspunt in het programma is de duurzame borging van resultaten, taken en werkwijze na afloop van de programmaperiode eind 2024.

Belang:

De Hollandse Waterlinies zijn in het coalitieakkoord genoemd als aanjager van ruimtelijke kwaliteit. Ze dienen als inspiratiebron en bieden bij uitstek kansen om meerwaarde te leveren aan andere provinciale en externe opgaven en programma's. Deze lijn is de rode draad van het nieuwe programmaplan: inspireren en kansrijke koppelingen verzilveren met andere opgaven, zoals recreatie, klimaatadaptatie en groen groeit mee. 'Behoud door ontwikkeling' blijft een pijler in de aanpak om de uitzonderlijke kwaliteiten van dit erfgoed in een dynamisch gebied te beschermen en meerwaarde te creëren. De doelstelling voor de komende vier jaar is dan ook 'De Hollandse Waterlinies verder ontwikkelen als aanjager van ruimtelijke kwaliteit en inzetten als inspiratiebron'.

Deze hoofddoelstelling is vertaald naar de volgende subdoelen:

1. *Een verdere omarming, beleving en betere toegankelijkheid van de Hollandse Waterlinies;*
2. *De Hollandse Waterlinies waardevoller maken door passende opgaven te combineren en de identiteit te versterken;*
3. *Bewustwording voor bescherming verhogen en de kernkwaliteiten inzetten als bouwsteen voor ontwikkeling;*
4. *Het in- en extern borgen van de resultaten, het programma, het eigenaarschap en de werkwijze.*

In de thema-aanpak werken we langs de volgende actielijnen:

- Bekende, beleefbare en toegankelijke waterlinies
- Ontwikkeling waterlinies als duurzaam en klimaatadaptief landschap
- Bescherming: kennisdelen, draagvlak en versterking

In de gebiedsgerichte aanpak speelt een gebiedsmakelaar per deelgebied (Noord, Midden en Zuid) slim in als trekker of facilitator op processen die ter plekke spelen. Deze werkwijze was de afgelopen jaren een cruciale factor bij het succesvol combineren van belangen en opgaven om zo de ruimtelijke kwaliteit in het waterliniegebied te verbeteren. Ontwerpend onderzoek is een belangrijk instrument in gebiedsprocessen.

We streven naar slimme combinaties van beschermen en ontwikkelen, opdat meerdere opgaven en belangen tegelijkertijd worden gediend in het historische landschap van de Hollandse Waterlinies. De Waterlinies kunnen daarvoor een bron van inspiratie zijn. Ervaringen uit het verleden en reacties van betrokkenen binnen en buiten de provincie onderstrepen echter ook dat dit een delicate en complexe opgave is. Een belangrijk instrument in dit proces is de gebiedsanalyse. Deze dient om de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies binnen een specifiek gebied te duiden. De eerste analyse van Laagraven is inmiddels afgerond en op 15 september 2020 door ons vastgesteld. Dit jaar zullen ook voor andere gebieden in provincie Utrecht gebiedsanalyses worden uitgewerkt en door ons worden vastgesteld.

Het programma heeft betrekking op het deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en van de Stelling van Amsterdam dat in de provincie Utrecht is gelegen. De afstemming en samenwerking met de provincies Noord-Holland, Gelderland en Noord-Brabant op thema's bescherming, uitdragen, beheer en de Unesco-nominatie vindt plaats via een gezamenlijk programmabureau ("Linieteam") en de bestuurlijke "Liniecommissie".

In de bijlage treft u een concept-programmaplan dat uitgebreid ingaat op de doelen en de werkzaamheden voor de jaren 2021 tot en met 2024. In de tweede bijlage vindt u op één pagina een volledig overzicht van de opzet van het programma, gevisualiseerd met het instrument Doelen-Inspanningen-Netwerk (DIN).

Concrete vraag:

Heeft u nog opmerkingen of suggesties voor het voorliggende concept-programmaplan?

Toelichting

De basis voor het programma NHW-SvA werd in oktober 2014 vastgelegd in het 'Pact van Altena'. Hierin verbonden de provincies Utrecht, Noord-Holland, Gelderland en Noord-Brabant zich aan het behoud en ontwikkeling van de Waterlinies. Op 28 juni 2016 is het Utrechtse programmaplan NHW-SvA 2016-2019 vastgesteld. Dit legde de basis voor versterking van de linie en brede inbedding in de maatschappij. Op 15 november 2017 ondertekenden de gezamenlijke Utrechtse partners (gemeenten, waterschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de provincie) het 'Pact van Ruigenhoek' en spraken daarmee af om

zich nu en in toekomst in te zetten voor de uitzonderlijke universele waarden van het grootste Rijksmonument van Nederland.

De begrenzing van het genomineerde Werelderfgoed werd in oktober 2018 vastgesteld door ons en onze partners. In januari 2019 heeft Nederland het nominatiedossier ingediend bij UNESCO. De behandeling is daarna met een jaar uitgesteld wegens de coronapandemie.

In ons coalitieakkoord 2019-2023 'Nieuwe energie voor Utrecht' en in het cultuur en erfgoedprogramma 'Voor Jong & Altijd' dat uw Staten in juni 2020 hebben vastgesteld, bevestigt u de ingezette koers: *'De Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt aanjager voor het creëren van ruimtelijke kwaliteit. Samen met de partners zorgt de provincie voor behoud, ontwikkeling en beleving van de linies en draagt daarmee bij aan ambities voor recreatie, toerisme, natuur en water'*.

Het belang van koppeling van opgaven in het waterliniegebied hebben wij opgenomen in onze nieuwe Omgevingsvisie die op 10 maart 2021 is vastgesteld door uw Staten. De komende periode staat daardoor niet alleen in het licht van de ontwikkeling van nieuwe projecten, maar veel aandacht gaat ook uit naar de duurzame inbedding in beleid en aanpalende uitvoeringsprogramma's.

De laatste maanden is uitvoerig overlegd binnen en buiten het provinciehuis over de precieze invulling van het programma. De aanpassingen en aanvullingen hebben geresulteerd in het voorliggende conceptplan. Dankzij deze uitgebreide consultaties kan het programma rekenen op een breed draagvlak.

Financiële consequenties

Voor de periode 2021-2023 is jaarlijks € 1,62 miljoen beschikbaar voor het waterlinieprogramma. Voor 2024, het laatste jaar van het programma, is nog geen geld gereserveerd. Bij de vaststelling van de definitieve versie van dit programma t/m 2024 zullen wij het laatste jaar onder voorbehoud van goedkeuring door uw Staten en de hiervoor benodigde middelen betrekken bij de afweging in de Kadernota 2023.

Daarnaast is jaarlijks structureel € 0,45 miljoen beschikbaar voor de bijdrage aan de interprovinciale samenwerking van de provincie Utrecht (Liniebreed programma/Unesco-nominatie proces) en het Pact van Ruigenhoek. De besteding van deze bijdragen valt buiten de scope van dit programma.

Vervolgprocedure / voortgang

Na bespreking in de commissie BEM zullen wij, na verwerking van uw commentaar en suggesties, de definitieve versie vaststellen, waarna de uitvoering start.

Bijlagen

1. Concept-programmaplan Hollandse Waterlinies 2021-2024 Van verdedigingslinie naar inspiratiebron.
2. Doelen-Insparningen-Netwerk (DIN) overzicht, bijlage 2 bij het concept-programmaplan.

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen